

La muntanya inspiradora¹

ANTONI PLADEVALL I ARUMÍ

Ll·lustríssima senyora Noemí Bastias, alcaldessa de Viladrau; senyora Arola Campañà, regidora d'Educació; membres de la Junta d'Amics del Montseny; viladrauencs de sang i d'adopció, de sempre i de temporada, amigues i amics: molt bona tarda a tothom.

La tarda del dia de la Marededeu d'agost de 1983, és a dir, avui fa pràcticament trenta-vuit anys, la meva xicota i jo enfilàvem la collada tortuosa de Mansa en direcció a Viladrau amb el meu 2CV i el cor molt encongit a causa del paisatge devastat que vèiem i oloràvem a banda i banda de la carretera: els esquelets fumats de centenars d'arbres devorats per les flames afamades, un sembrat esgarriat de cendra que cobria tot el sotabosc i una olor penetrant de socarrim que encara exhalava el que quedava del bosc calcinat per la maldat humana dues setmanes enrere, exactament el 31 de juliol, el mateix dia que jo complia, una casualitat com una altra, vint-i-dos anys. El bosc arrasat de Taradell, abans exuberant de pins i alzines i aleshores reduït a una geografia lunar, encara crepitava vivament a les meves ninetes i a la memòria tocada, però he de dir-vos que una estona després, aollits generosament pel senyor Eugeni Bofill al Mas Noguer de Viladrau, una novetat imprevista apagava momentàniament la pena que encara arrossegava: la il·lusió d'haver quedat finalista en la primera edició del Premi Literari Montseny.

La prosa que havia merescut la valoració del jurat es titulava *Cançó d'opòsits per al Montseny* i em sembla que, si no m'equivoco, partia de la famosa composició homònima del poeta medieval Jordi de Sant Jordi. Recordo que, animat per aquest reconeixement, quatre anys més tard em vaig tornar a presentar al premi, però la meva fortuna, en comptes d'avançar endavant, va recular una passa: vaig quedar tercer. El text en qüestió es titulava *Laura a frec del Montseny* i allargava una mica, a la manera d'un colofó molt lliure, la fugida de Comarquinal que la protagonista infeliç de *Laura a la ciutat dels sants* empenia desesperadament a les últimes pàgines la novel·la emblemàtica de Miquel Llor; la Laura, atrapada en el xaragall del seu matrimoni desgraciat amb en Tomàs de Muntanyola, s'escapava en un cotxe llogat cap a la seva Barcelona natal i, un cop superat el pas estret del Congost que arrenca passat Aiguafreda, experimentava, incrèdula i

1 Discurs pronunciat la tarda del dissabte 7 d'agost de 2021, a l'Espai Montseny de Viladrau, just abans de la proclamació dels guanyadors de la 37ª edició del Premi Literari Montseny.

atònita, la joia d'un cert alliberament, és a dir, tornava a respirar fondo i a sentir-se viva, com feia anys que no li passava, davant la contemplació del perfil sinuós del Montseny que, talment un colós protector de tots els perills del món, s'aixecava a la seva esquerra d'una manera apoteòsica. La grandiositat de la muntanya salvava *in extremis*, doncs, la malaurada Laura del desencant atroç.

Escamnat pel meu retrocés en el podi literari, no hi vaig concursar més i, per tant, vaig renunciar a guanyar l'or. Aleshores tenia vint-i-sis anys i, encara que vagament, una idea porfidiosa em martellejava el cervell: que jo era, tot just, un simple remenador de paraules a qui encara quedava molt de camí per recórrer i que, doncs, era ben entenedor que la superioritat literària de molts altres participants em deixés cada vegada una mica més enrere.

L'experiència, però, no va ser endebades. L'esperit fundacional del Premi Literari Montseny, me'n recordo com si fos avui, consistia justament a cantar o celebrar en vers o en prosa algun aspecte relacionat amb el Montseny, cosa que, als primers participants, ens va fer adonar que la muntanya ha estat sempre una font d'inspiració i, doncs, un motor literari molt potent. La muntanya, certament, ofereix sempre una sèrie de beneficis molt valuosos: la bellesa natural del paisatge, la fauna i la flora, però també altes dosis de pau i recolliment personal i, encara, en el pla més místic, elevació espiritual o religiosa, panteisme universal inclòs.

La història de la literatura universal està plena d'autors que han reconegut la influència directa de la muntanya en la gestació de les seves obres. Hesíode, per exemple, el poeta grec que, com Homer, va viure al segle VIII aC, a l'inici de la seva obra estel·lar, *Teogonia*, confessa que, mentre pasturava el seu ramat d'ovelles a la falda de la muntanya divina de l'Helicó, se li van revelar les muses olímpiques que li havien de cantar els versos més lluminosos. L'alemany Thomas Mann, altrament, assigna determinades virtuts curatives a l'orografia de la seva lloada novel·la mestra *La muntanya màgica* (1924). Són només un parell d'exemples, un d'antic i un altre de modern, que admeten la companyia d'una gran infinitat d'escriptors que, per no fer-me carregós, m'estaré d'enumerar.

No us escapareu pas de sentir, però, el que vull dir-vos sobre la muntanya fantàstica que s'aixeca davant nostre. Desconec la influència que ha tingut en la pintura, la música, l'arquitectura i la resta de disciplines artístiques, que deixo per als especialistes de torn, però sembla incontestable que el Montseny ha estat, amb o sense el permís del Canigó, la muntanya que ha inspirat més cantors. La bellesa i el magnetisme del massís han estat el motor literari de molts escriptors, sobretot de poetes de totes les tendències

i moviments estètics, i val a dir que la contribució constant de la vila de Viladrau ha resultat nuclear i incomparable a causa, en bona mesura, del fenomen de l'estiueig que, d'ençà de finals del segle XIX, ha atret molts nouvinguts a cercar-hi calma i repòs.

En temps moderns destaquen, ben comptat i debatut, cinc autors de capçalera que han sentit una profunda fascinació per aquesta muntanya que s'aixeca en la confluència de les comarques d'Osona, la Selva i el Vallès Oriental.

Jacint Verdaguer (1845-1902), el geni rebel que ens redreça la llengua literària durant la segona meitat del segle XIX d'una manera admirable i titànica alhora, tant que cap de nosaltres no li ho podrà pagar mai prou, és el primer de la llista. El poeta romàntic de Folgueroles, gran amant de la natura i un apassionat de l'excursionisme emergent, inaugura amb *Aires del Montseny* (1901) el catàleg de luxe dels escriptors que s'han rendit als seus atractius. Es tracta, ben mirat, tal com recorda Llorenç Soldevila en l'edició crítica de l'obra que va publicar-ne l'any passat Verdaguer Edicions, d'una autobiografia patriòtica i religiosa alhora en què considera el Montseny no només el cim de la terra catalana, sinó també el far i el guia de tota la seva vida. Les tres proses, al seu torn, que tanquen el volum enalteixen la Creu de Matagalls, símbol del triomf cristià sobre la pàtria.

Un altre nom de referència obligada és el periodista i polític Jaume Bofill i Mates (1878-1933), que va signar la seva poesia amb el pseudònim de regust medieval Guerau de Liost. L'anomenat "poeta del Montseny" passava els estius a Rosquelles, la casa pairal familiar de Viladrau, i va cantar com ningú les fagedes, els avetars, les ermites, els rierols i els cims montsenyencs a *La muntanya d'ametistes* (1908), el llibre que entronitza alguns dels ideals del Noucentisme literari com la mediterraneïtat, el classicisme, la civilitat i, doncs, la concepció de la natura entesa com un paradís en contraposició a la imatge salvatge i hostil que en tenien els autors modernistes. Moltes fonts, així, com les de les Paitides, Sant Marçal, l'Oreneta o Coll Pregon, ragen no endebades sota l'esguard dels seus versos tan ben mesurats. La Font de l'Oreneta, a més del poema de Guerau de Liost, presenta una segona estela amb un baix relleu de Joan Rebull, que il·lustra l'estona de repòs al costat de la font en tornant d'una jornada de cacera continguda en la peça de Bofill i Mates, i un díptic molt conegut del seu gran amic, i príncep dels poetes, Josep Carner: "Filla del cel, jo só la Font de l'Oreneta:/ em descobrí l'ocell i em coronà un poeta".

Josep Maria de Sagarra (1894-1961) és el tercer. Aquest eminent home de lletres (poeta, novel·lista, dramaturg, articulista i traductor, entre altres, de Shakespeare, Dante, Pirandello i Molière) dominava tots els registres

de la llengua amb una ductilitat i una brillantor tan envejables que molts de nosaltres ja ens conformaríem amb una simple aproximació. Era un colós literari i una autèntica *rara avis*: estèticament, s'empel·la d'elements entre populars i cultistes manllevats de Verdaguer, Maragall i els poetes noucentistes, de qui perseguia la perfecció formal i la correcció incessant dels textos (Josep M. Llompart *dixit*: "Maragall es deixa endur per la paraula, Sagarra vol senyorejar la paraula"). Va cultivar la llengua viva i llampant, expressiva, a cavall de l'urbà i el rural, sense tampoc defugir la poesia narrativa atesa la seva natural inclinació a contar històries de la manera més vívida.

Sagarra era client assidu de la desapareguda fonda Ca la Rita de Viladrau, però va aprofitar el nom de l'Hostal de la Glòria, l'establiment hotel·ler de referència de la vila inaugurat l'any 1900, per a intitular la famosa obra de teatre homònima, *L'Hostal de la Glòria*, que va estrenar el 7 d'octubre de 1931 al Teatre Romea de Barcelona. Una estratègia que repetirà més endavant amb una altra obra, *El Cafè de la Marina* (1933), intitulada a partir de l'establiment homònim del Port de la Selva, l'altre recer estiuenç de l'autor que, bo i estimulat per les converses facecioses que havia mantingut amb els pescadors que entraven a l'històric cafè, en funcionament d'ençà de 1888, li havia suscitat la redacció d'una novel·la picardiosa com *All i salobre* (1929). Val a dir que, des de Can Llinars de Sant Pere de Vilamajor, molts anys abans també havia enllestit el poema "El mal caçador" (1915) induït per "la blavor del silenci del Matagalls i quatre ditades de la neu fonedissa del seu cim".

El poeta i narrador Salvador Espriu (1913-1985) va passar llargues temporades d'estiu a Viladrau durant els anys 1923 i 1940. El periodista Agustí Pons explica a *Espriu, transparent* (2013), la magna i tan ben documentada biografia que en va publicar en ocasió del centenari, que va arribar a la vila montsenyenca amb la família arrossegant les seqüeles d'un xarampió mal curat i que s'instal·laren a la casa grandiosa que el pare hi havia comprat: una torre modernista de quatre plantes dissenyada per Puig i Cadafalch i coneguda popularment com a Can Ganyota o Can Mueca per la seva forma estranya. Sembla que a l'interior de seva alta torratxa, on es tancava hores i hores a llegir i escriure, hi va enllestir, quan tenia només divuit anys, la novel·la breu *Laia* (1932); molts contes del volum *Aspectes* (1934); *Petites proses blanques* (1937) i *La pluja* (1938). El conte "Tarda a muntanya" que figura dins *Aspectes* presenta, no endebades, topònims reals del Montseny com el Pujolar, Vilarmau, Cerdans i la Vila de Viladrau. L'estudiós Carles Albesa, valent-se d'unes declaracions de la seva germana Maria Lluïsa, comenta que Espriu, durant els seus sojorns a Viladrau, "solia caminar molt, li agradava pujar al Matagalls, es coneixia totes les fonts (...)

i que, un cop venuda la casa just acabada la guerra, no havia tornat més al poble perquè hi havia estat tothora massa feliç”.

El poeta i traductor Marià Manent (1898-1988) tanca el quintet de luxe dels cantors del Montseny. Acollit a Ca l'Herbolari durant la Guerra Civil pel filòsof i assagista Jaume Bofill i Ferro, cosí de sang de Guerau de Liost, aquest escriptor de sensibilitat extrema hi va escriure dietaris deliciosos com *A flor d'oblit* (1968), *El vel de Maia* (1974), que va concebre com “una petita rapsòdia al Montseny”, i les notes disperses *L'aroma d'arc* (1982). *El vel de Maia*, considerat per la crítica la cima indiscutible de la prosa dietarista en català, aplega els pensaments i les emocions que li desperta el paisatge canviant durant el curs de l'any amb pinzellades molt subtils sobre les fagedes o els alzinars; el cant o el vol de les orenetes, les aloses, els cucuts, els pinsans, les cadeneres i les merles; les inclemències temporals del vent fred, la pluja intensa o la neu abundant; i les visites habituals, sovint en companyia del seu fill Albert, a les masies veïnes del Pujolar, Vilarmau o el Noguer per comprar-hi llet, patates, nous, pa o mel. En paral·lel, poemes subtils com “Noia russa al Montseny” i “Tardor a Viladrau” també revelen d'una manera molt diàfana el seu encanteri pel paisatge montsenyenc.

No ens podem descuidar, tanmateix, d'altres escriptors de renom desigual que, igualment enamorats del Montseny, van dedicar el seu mester poètic a cantar l'encís captivador d'aquesta muntanya: Joan Maragall, Anton Busquets i Punset, Felip Graugés, Pere Ribot o Josep Junyent.

Acabo amb un parell de consideracions. La primera és que, enamorament personal del Montseny de banda, la relació d'amistat que mantinc des de l'adolescència amb en Josep i la Marta de la pastisseria Font va animar-me a acceptar el convit generós a participar en aquest acte que va fer-me el senyor Francesc Roma, membre de la Junta de l'Associació Amics del Montseny, i a tots dos, doncs, els dedico aquest passeig pel Viladrau més literari.

La segona és que vull felicitar a l'avançada els guanyadors del Premi Montseny 2021, així com també tota la resta de concursants, una seixantena llarga, segons dades de l'organització, que no l'hauran obtingut. Jo només els dic, però, una sola cosa: que tinguin en compte, en descàrrec, que sempre els pot quedar l'honor que avui se m'ha brindat a mi, és a dir, l'oportunitat de poder adreçar unes paraules a tothom dintre de gairebé quatre dècades, és a dir, entorn del 2060, durant l'acte de lliurament de l'enèsima edició del susdit premi. No és pas poca cosa. Jo n'estic ben content i, sobretot, enormement agraït als organitzadors per la confiança que m'han fet. Moltes gràcies a tothom.